

6 pav. XIX a. II pusės mineralinio vandens buteliai, pagaminti Vokietijos ir Austrijos – Vengrijos imperijų manufaktūrose. Buteliai žiesti iš akmens masės, glazūruoti ruda, rusva ir gelsvai rusva glazūromis. V. Bečelio ir V. Špečkausko nuotr.

Fig. 6. Mineral water bottles manufactured during the second half of the 19th century in factories in Germany and the Austro-Hungarian Empire. The thrown stoneware bottles were covered with brown, brownish, and yellowish glazes.

rinis numeris 5015, GEK 9635, inventorinis numeris 5017) ir ant rūsio grindų slūgsančios 10–20 cm storio pilkos aliuvinio priesmėlio sąnašos. Jose ir ant rūsio plytų grindų atkasta XIX a. II pusės ir tarpukario laikų daiktų (akmens masės keramikos butelių, pagamintų Vokietijos ir Austrijos–Vengrijos imperijų manufaktūrose (6 pav.), fajansinių lėkščių, pagamintų Rusijos imperijos manufaktūrose, fragmentų, XX a. I pusės stiklinių alaus butelių su Berlyno, Hamburgo, Kionigsbergo alaus daryklų ženklais, stiklinių, stiklinėlių ir rašalinių.

Didžioji St. 12

The basement under the house at Didžioji St. 12 was excavated in Kėdainiai old town (Fig. 1). A total of 21.42 m² were excavated and a 40–60 cm thick cultural layer from the 15th – first half of the 20th century was unearthed (Fig. 2), the diffent artefacts were found (Fig. 6). The single-room rectangular 5.25x3.17x2.42–2.57 m basement (Figs. 4, 5), which had a wooden ceiling, acquired masonry walls under the SE part of the two-story masonry house in the first half of the 17th century. The home's owner until the mid-17th century was a Scot, Alexander Gordon. The house burnt down during a 1914 fire and a single story shop was erected at its site. The basement was used until the 1924 flood, after which it was filled with various rubbish (Fig. 3). During the construction in 1984 of the current house at Didžioji St. 12, the basement was filled to the top with construction waste and buried.

Algirdas Juknevičius

Didžioji gatvė 28

Kėdainių senamiestyje (UK 16074) ir senojo miesto vietoje (UK 5148) suformuotame kvartale 73 2014 m. tyrinėta apleista stačiakampio formos sklypo Didžioji g. 28 ŠV dalis (1 pav.). Šią dalį sklypo savininkas ketina sutvarkyti ir paruošti gyvenamojo namo su komercinėmis patalpomis statybai. Sklypas tirtas kasant 2x1 m dydžio šurfus iki natūralaus paviršiaus – Nevėžio slėnio sąnašų. Siekiant nustatyti sklypo V ribą, įvažiavimo iš buvusios Pilies (dabar Didžioji) gatvės vietą ir plotį, galimą šios sklypo dalies užstatymą arba kiemo vietą, šurfai buvo iškasti sklypo V pakraštyje, išilgai

1 pav. Sklypo Didžioji g. 28 ŠV dalis (geltona). A. Juknevičiaus brėž.

Fig. 1. The NW part of the plot at Didžioji St. 28 (in yellow).

sklypo ir jo R pakraštyje. Iš viso iškasti 5 šurfai, ištirtas 10 m² plotas, atidengtas 0,64–1,1 m storio 4 horizontų XV a. II pusės – XVII a. vidurio kultūrinis kiemo sluoksnis.

Šie žvalgomieji tyrimai yra pirmieji sklype. Arčiausiai tyrinėta vieta – sklypas Smilgos g. 6–8, esantis 72 m atstumu į Š. 1999 m. jame buvo ištirtas 80,5 m² plotas, atidengtas 0,8–1 m storio kultūrinis sluoksnis su XVII a. I pusės – XX a. pradžios radiniais.

Stačiakampis 28,76 m ilgio ir 22,64 m pločio sklypas prie Didžiosios gatvės suformuotas 2014 m. Sklypo R dalyje stovi dviejų aukštų mūrinis namas, statytas 1980 m. Sklypo V dalis apleista. Dabartinis sklypas suformuotas seno XVII a. stačiakampio formos apie 40 m ilgio ir 22 m pločio sklypo vietoje. Koks buvo šio sklypo užstatymas iki XIX a. vidurio, duomenų nėra.

Daugiau duomenų apie sklypą ir jo užstatymą teikia XIX a. vidurio – XX a. planai. Deta-

liame 1869 m. Kėdainių plane netaisyklingo ir suapvalinto stačiakampio formos sklypo PR dalyje, dabartinio namo Didžioji g. 28 vietoje pavaizduotas pailgo stačiakampio plano namas, galiniu fasadu orientuotas į Didžiąją gatvę. Sklypo V ir ŠV dalys plane pavaizduotos tuščios. Sklypo ŠR dalyje suformuota didelė sinagogos valda, kuri šliejosi prie Kreivosios (dabar Smilgos) gatvės. 1922 m. miesto plane netaisyklingo stačiakampio formos sklypo V dalyje pavaizduotas pailgo stačiakampio plano medinis gyvenamasis namas, galiniu fasadu orientuotas į Didžiąją gatvę. Sklypo ŠV pakraštyje prie gyvenamojo namo šliejosi pailgo stačiakampio plano medinis ūkinis pastatas. Sklypo PR dalyje, dabartinio namo Didžioji g. 28 vietoje pavaizduo-

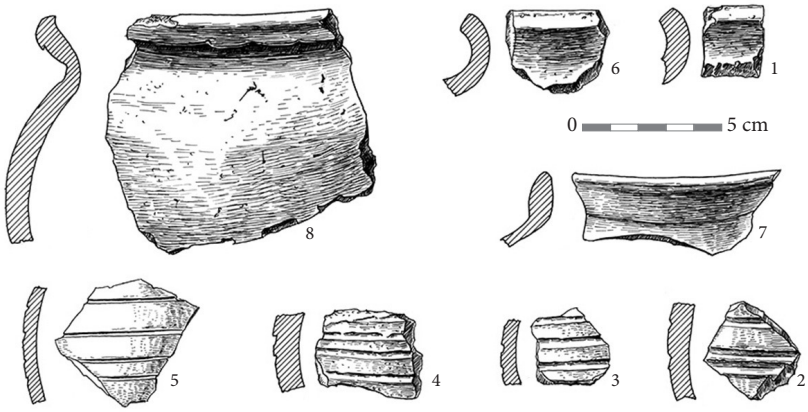

2 pav. XV a. II pusės – XVI a. keramikos šukės: 1–6 – XV a. II pusės; 7–8 – XVI a. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 2. Potsherds from: 1–6 – the second half of the 15th century; 7–8 – the 16th century.

tas stačiakampio plano medinis namas, galiniu fasadu orientuotas į Didžiąją gatvę. Tarp abiejų medinių gyvenamųjų namų būta įvažiavimo iš gatvės į kiemą, o sklypo ŠR pakraštyje – pailgo stačiakampio formos kiemo. Po II Pasaulinio karo sklypas buvo apleistas. 1980 m. sklypo R pakraštyje pastatytas eklektinių formų Taupomojo banko pastatas. Šio šimtmečio pradžioje pastatas buvo renovuotas ir pritaikytas butams bei komercinėms patalpoms. Sklypo ŠV dalis išbetonuota.

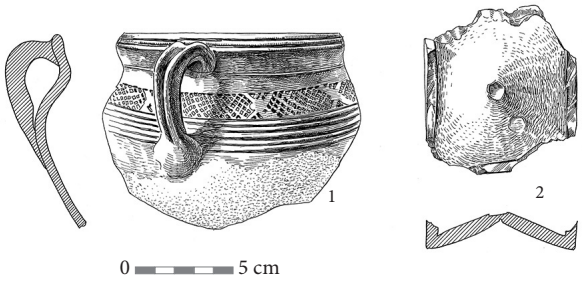

3 pav. XVII a. radiniai: 1 – XVII a. I pusės žaliai glazūruoto puodo su ąsele šukė; 2 – XVII a. vidurio keturkampio skaidraus žalsvo stiklo butelio dugno fragmentas. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 3. 17th-century finds: 1 – a sherd from a green glazed pot with a small handle, from the first half of the 17th century; 2 – a base fragment from a mid-17th-century greenish transparent square bottle.

Natūralų paviršių žvalgytoje sklypo ŠV dalyje sudaro Nevėžio slėnio rausvo priesmėlio su priemoliu sąnašos, slūgsančios 1,95–2,39 m gylyje, suneštos polaidžių ir šaltinių, tekėjusių į Nevėžio slėnį iš dešiniosios viršutinės upės terasos. Ten natūralius paviršiaus sluoksnius sudaro paskutinio ledynmečio suformuota vadinamoji Nevėžio lygumos apatinio lygio lyguma, kuri iškilusi virš Baltijos jūros per 40–65 m ir apklota smėliu, dulkišku priesmėliu bei priemoliu. Priesmėlio su priemoliu sąnašos sudaro Nevėžio slėnio, kuris formavosi ilgu poledyniniu laikotarpiu, kietai susluoksniuotą viršutinį sluoksnį. Priesmėlio sąnašų paviršius staigiai žemėja R kryptimi ir liudija, kad žvalgytoje sklypo vietoje Nevėžio slėnis buvo duobėtas ir užpelkėjęs. Užpelkėjusios duobės sluoksnį sudaro 0,18–1 m storio tamsiai pilko aliuvinio priesmėlio, skleidžiančio aitrų dumblo kvapą, sluoksnis. Jame atkasta sutrūnijusių medžio šakų, šaknų, pavienių lauko riedulių ir XV a. II pusės buitinės keramikos šukių (2:1–3 pav.). Jos į užpelkėjusią duobę veikiausiai pateko atsi-

tiktinai, o pavieniai lauko rieduliai buvo sumesti. Statybų liekanų tyrinėtoje vietoje neaptikta. Nuo XV a. II pusės iki XX a. I pusės šioje sklypo vietoje buvo kiemas.

XV a. II pusės – XVI a. I pusės kiemo būta tik dabartinio sklypo V pakraštyje. Čia pakilioje Nevėžio slėnio vietoje greta užpelkėjusios duobės atkastas 16–22 cm storio kietai sumintas juodžemis su akmenukais, medžio angliukais ir sutrūnijusiomis medžių šakomis. Kiemo sluoksnyje rasta tam laikotarpiui būdingų keramikos šukių (2:4–6 pav.). Kiemas pradėjo formuotis neaiškaus dydžio ir plano sklype prie Vilniaus–Raseinių kelio, kuris XV–XVI a. ėjo per dabartinę Didžiąją gatvę. Pastarasis kelias kaip valstybinės reikšmės traktas minimas XVI a. šaltiniuose.

XVI a. viduryje negrįstas kiemas buvo išplėstas į R, greičiausiai iki medinio namo, stovėjusio dabartinio mūrinio namo Didžioji g. 28 vietoje. Negrįsto kiemo sluoksnyje atkasta XVI a. keramikos šukių (2:7, 8 pav.). XVII a. viduryje kiemas buvo išgrįstas lauko rieduliais. Pastarieji smailia puse dėti ant 20 cm storio balkšvo smulkiagrūdžio žvyro. Grindinyje, įkypai stačiakampio formos kiemo (PR–ŠV kryptimi) buvo kruopščiai grįstas latakas, kuris tikriausiai buvo orientuotas į kitą lataką, ėjusį lygiagrečiai mediniam namui, stovėjusiam dabartinio namo Didžioji g. 28 vietoje ir vedusiam į Pilies gatvės Š pakraštyje grįstą lataką.

XX a. I pusėje ant kiemo grindinio buvo supiltas niveliacinis sluoksnis. Tai padaryta sklypo ŠV dalyje statant stačiakampio plano medinį ūkinį pastatą. Šis pastatas užfiksuotas 1922 m. sklypo plane. Po II Pasaulinio karo pastatas buvo nugriautas. Jo vietoje 1972 m. pastatytas alaus paviljonas. 1980 m. sklypo R dalyje, pastačius dabartinį namą Didžioji g. 28, ištuštėjusios sklypo V dalies paviršius buvo pakeltas per 0,5–1 m ir išbetonuotas.

Didžioji St. 28

The NW part of the empty, abandoned, rectangular plot at Didžioji St. 28 was surveyed in Kėdainiai old town (Fig. 1). The plot's owner wishes to put the plot in order and prepare it for the construction of a residential house with commercial space. A total of five test pits were excavated and 10 m² surveyed. A 0.64–1.1 m cultural layer with four horizons, which consist of courtyard layers from the second half of the 15th – mid-17th centuries, was unearthed. The courtyard began to form in the second half of the 15th century after the creation of a plot of unclear size and plan in an uneven and pitted location in the Nevėžis valley. The plot was beside the old Vilnius – Raseiniai Road that ran in the 15th–16th century along present-day Didžioji street. During the 16th – first half of the 17th century the courtyard was unpaved but in the mid-17th century it acquired a cobblestone paving with the sharp side of the cobbles placed down on a 20 cm thick layer of fine whitish gravel. A carefully paved gutter ran obliquely in the paving and had probably been oriented to another gutter that ran parallel to the house that stood at the site of the one currently at Didžioji St. 28 and led to a gutter created on the narrow edge of Pilies (now Didžioji) street. In the first half of the 20th century, a levelling fill layer was created on top of the paving. This was done at the site of surveyed plot during the construction of a rectangular wooden outbuilding, which was demolished after the Second World War. A beer pavilion was erected at its site in 1972. After building the current house at Didžioji St. 28 in the E part of the plot in 1980, the surface of the now empty NW part of the plot was raised 0.5–1.5 m and topped with concrete. In time of excavations different artefacts were found (Figs. 2, 3).